

Karbon borsası para basabilir

Türkiye 2012 yılına kadar karbon borsası kurmak zorunda. Zaman kısa. Yapılacak iş çok. Hükümet yavaş. Oysa yatırımcı borsaya girmekte istekli.

Haber. Akın Nazlı akinnazli@ommedya.com

Kyoto Protokolü'nü imzalayan ülkelerin uygulamakla yükümlü olduğu emisyon kotaları, yeni bir ticaret alanı yarattı. Karbon kotasının tamamını kullanmayan ülkeler kotayı aşan ülkelere salımm haklarını satabiliyorlar.

Türkiye, uzun yıllar ayak sürüdüktan sonra ancak 26 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla anlaşmaya taraf oldu. Protokolde yer alan kriterlere uymayan taraflara uygulanacak yaptırımlar 2012 yılından itibaren yürürlüğe giriyor. Bu tarihten itibaren yükümlülüklerini yerine getirmeyen ülkeler, bir sonraki dönemde ekstra ceza ödemek durumunda kalacaklar. Türkiye'nin anlaşmaya taraf olmasından kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmesi için zaman daralıyor. En önemli gereksinimlerin başında organize piyasa ortamında emisyon ticaretinin gerçekleştirilebilmesi için bir karbon borsasının kurulması geliyor. Zira, başta Zorlu Enerji olmak üzere birçok Türk şirketi halihazırda yurtdışındaki karbon borsalarında emisyon ticareti faaliyeti yürütüyor.

Türkiye çok geç, çok yetersiz

2005 sonunda 8 milyar avro olduğu tahmin edilen karbon piyasalarındaki işlem hacmi, 2008 itibarıyla 100 milyar avroluk bir büyüklüğe ulaşırken, 72 milyar avroluk hacim sadece

Avrupa Birliği'nin oluşturmuş olduğu Emisyon Ticaret Sistemi içerisinde gerçekleştirildi. Türkiye'nin 2012'ye kadar yer alacağı ve 2008 yılı itibarıyla 7,5 milyon ton karbon salınımını dengeleyeceği gönüllü piyasanın büyüklüğü ise yaklaşık 705 milyon avro. Türkiye'nin emisyon salınımları 1990'lı yıllardan itibaren büyük bir hızla arttığından protokol çerçevesinde baz yılı belirlenmesi kolay olmuyor. Bunun yerine Türkiye, artış hızını düşürmeyi taahhüt etti.

ODTÜ öğretim üyesi Doç. Dr. Coşkun Küçüközmen'e göre, artış hızının düşürülmesi için herhangi bir takvim ya da hesaplamanın henüz yapılmaması oldukça düşündürücü. Küçüközmen, ilk etapta enerji verimliliği yoluyla azaltım yönünde adım atılmasının düşünüldüğü bilgisini verirken, "Olumlu bir adım olmakla birlikte yetersiz olduğu da aşikâr" yorumunda bulunuyor. Türkiye'de karbon ticareti mekanizmalarının oluşturulmasıyla öncü olarak Dışişleri Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığı ilgileniyor. En büyük sorunlar, gerekli koordinasyonun henüz tam anlamıyla sağlanamaması ve olası paydaşlar arasındaki bilgi akışı eksikliğinden kaynaklanıyor. Küçüközmen'e göre, konunun hem akademi hem de kamu tarafından ele alınması,

özel sektörün de katılımıyla üçlü yapısal blok oluşturulması ve daha fazla vakit geçirmeden öncü ülkelerin ve Türkiye'nin şu an hangi aşamada olduklarının tespit edilmesi gerekiyor. Küçüközmen, "Temelde sorunumuz birçok alanda olduğu gibi bu alanda da nitelikli insan kaynağı eksikliği, mevcut olanların da uygun pozisyon ve mevkilerde görev alamaması, kısaca işin ehline verilememesidir" serzenişinde bulunuyor.

2012'ye kadar çok çalışmak lazım

Vadeli Opsiyon Borsası (VOB) Genel Müdürü Çetin Ali Dönmez ise, Türkiye'de bir karbon borsasının oluşturulması aşamasında, özellikle kurum olarak en büyük görevin Çevre ve Orman Bakanlığı'na düşeceğini, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın da aktif rol alması gerektiğini düşünüyor. Dönmez, İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu'nun (İDKK) bu kapsamda daha etkin hale getirilmesi, ayrıca başbakan ya da ilgili bakana doğrudan bağlı Uluslararası Müzakere Ofisi kurulması gerektiğini belirtiyor. Yine kurulacak bir Ulusal Damıtma Kurulu (UDK) sayesinde iş dünyası, sivil toplum kuruluşları ve bilim

KYOTO MEKANİZMALARI

Kyoto Protokolü, taraf ülkelerin belirlenen hedeflere ulaşmasında ulusal emisyon azaltma programları haricinde, ek olarak "Kyoto Mekanizmaları" olarak adlandırılan, piyasa bazlı 3 farklı esneklik mekanizması sağlıyor.

1 – Ortak Yürütme Mekanizması (Joint Implementation Mechanism): Bu mekanizma, emisyon hedefi belirlemiş bir ülkenin, emisyon hedefi belirlemiş başka bir ülkede, emisyon azaltıcı proje yatırımı yapması sonucunda, Emisyon Azaltma Kredisi kazanmasını ve bu kredilerin toplam hedefe eklenerek yatırım yapan ülkenin sera gazı emisyonunu artırabilmesini sağlıyor.

2 – Temiz Kalkınma Mekanizması (Clean Development Mechanism): Bu mekanizma, emisyon hedefi belirlemiş bir ülkenin, emisyon hedefi olmayan az gelişmiş bir ülke ile işbirliği içerisinde o ülkede yaptığı emisyon azaltıcı proje yatırımları ile Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi kazanmasını ve yine bu kredilerin toplam hedefe eklenerek yatırım yapan ülkenin sera gazı emisyonunu artırabilmesini sağlıyor.

3 – Emisyon Ticareti Mekanizması (Emission Trading Mechanism): Emisyon hedefi belirlemiş ülkelerin kendi aralarında emisyon taahhütlerini alıp satmalarına imkan veriyor.

DOÇ. DR. COŞKUN KÜÇÜKÖZMEN

- ODTÜ Öğretim Üyesi

Temelde sorunumuz birçok alanda olduğu gibi bu alanda da nitelikli insan kaynağı eksikliği, mevcut olanların da uygun pozisyon ve mevkilerde görev alamaması, kısaca işin ehline verilememesidir.

ÇETİN ALI DÖNMEZ

- Vadeli Opsiyon Borsası (VOB) Genel Müdürü

VOB olarak konuya gereken önemi veriyoruz. Etkin bir koordinasyonla kararların hızlı alınması halinde 2012 yılına kadar gerekli hazırlıklar tamamlanabilir. Biz konferans ve çalıştaylara katkı yapmaya her zaman hazırız.

İNAN DOĞAN

- Hedge Fonu Yöneticisi, Turkishtime Yazarı

Dünyada şu anda faaliyette bulunan iklim borsaları yatırımcıların ilgisini fazlasıyla çekiyor. Yatırımcılar değişik finansal enstrümanları çok sever, bu nedenle karbon borsalarının sahipsiz kalmayacağına emin olabiliriz.

adamları ile Kyoto Protokolü'nün getirdiği yükümlülükleri karşılamak için etkin bir altyapı oluşturulması da mümkün diyor. Dönmez'e göre, bu çalışma gruplarının da Çevre ve Orman Bakanlığı koordinatörlüğünde Dış İşleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve medya kuruluşlarının katılımıyla oluşturulması gerekiyor. VOB olarak konuya gereken önemi verdiklerinin altını çizen Dönmez, etkin bir koordinasyonla kararların hızlı alınması halinde 2012 yılına kadar gerekli hazırlıklar tamamlanabileceğinin altını çiziyor.

"Obama yönetimi örnek alınabilir"

Hedge fon yöneticisi ve aynı zamanda dergimiz yazarlarından İnan Doğan yatırımcıların değişik finansal enstrümanları çok sevdiğini ve karbon borsalarının sahipsiz kalmayacağını belirtiyor. İnan Doğan'ın yorumuna göre, Avrupa'yı iklim borsası konusunda biraz geriden

takip eden Amerika, Obama'nın planlarının hayata geçmesi halinde aradaki farkı kısa sürede kapayabilecek potansiyele sahip. Doğan'a göre, karbon piyasaları, politik olarak vergi oranlarını artırmaktan daha cazip bir düzenleme mekanizması. Vergi oranlarını ile karbon tüketiminin ne kadar azalacağını kestirmek mümkün değil. Ayrıca vergilerin artmasının tüketiciler tarafından olumsuz karşılanması kuvvetle ihtimal. Bu nedenle Kyoto Protokolü'ne uyum aşamasında Obama yönetimi "karbon borsası" fikrini destekliyor. Doğan, Obama hükümetinin yaklaşımını Türkiye için de doğru bir model olarak gösterirken, bu yöntemin de bazı zorluklar barındırdığını söylüyor.

Çetin Ali Dönmez'in de değindiği gibi Türkiye, Kyoto Protokolü'ne uyum konusunda da diğer tüm önemli meselelerde olduğu gibi işi savsaklamaya ve son ana bırakmaya devam ediyor. 2012'ye kadar çok zaman varmış gibi görünse de görüş aldığımız uzmanların hepsinin vurguladığı gibi ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun bir an önce sağlanarak gerekli adımların atılmaya başlanması gerekiyor. Zira, Türkiye bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirmediği takdirde hiçbir zorunluluğu olmamasına rağmen taraf olduğu protokolün hükümleri nedeniyle ciddi yaptırımlara maruz kalacak. **TT**